

Vedat MERAL

Doktora Öğrencisi | PhD Student
Giresun Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Giresun-TÜRKİYE
Giresun University, Social Sciences Institute, Giresun-TURKIYE
ORCID: 0000-0002-8949-163X
vedatmeral2928@gmail.com

Babür İmparatorluğu'nda Padişah Unvanları ve "Gazi" Padişahlar

Öz

Tarihte, hangi Türk devletinde olursa olsun tahta çıkan erkek ya da kadın hükümdarlar, hükümdarlıklarının bir alameti olarak "Hakan, Kağan, İlteber, İlteriş, Yabgu, Şah, Şehinşah, Han ve Sultan" gibi çeşitli unvanlar almıştır. Bu unvanların yanı sıra bazı Türk hükümdarlar ise Hindistan'da üç asırdan fazla hüküm süren Türk devleti Babürlülerde (1526-1858) olduğu gibi isimlerinden ziyade genellikle kişisel unvanları ile zikredilmiştir. Ancak Babürlü hükümdarları, 1402'de yapılan Ankara Savaşı'nda Timuruların, Osmanlı Devleti'ni mağlup etmesinden dolayı kendilerini Emir Timur'un mirasçıları olarak Osmanlılardan ve dönemin bir diğer Türk devleti Safevilerden üstün görmüşler ve kişisel unvanlarının dışında, Müslümanların asıl temsilcilerinin Babürlüler olduğu iddiasıyla "Halife-i Zaman" unvanını da kullanmışlardır. Öte yandan, İslam dini veya kutsal bir ülkü uğruna savaşanları ifade etmek amacıyla kullanılan "Mücâhid" kelimesinin bir karşılığı olarak Türkler kendilerine aynı anlama gelen "Gazi" unvanını atfetmiştir. Türk devletleri tarihine bakıldığında bu unvan, girilen savaşlardan sağ olarak geri gelenler için kullanılmıştır. Dolayısıyla din ve devlet uğruna *gaza* edip girdiği mücadelelerden muzaffer olarak ayrılan pek çok Türk hükümdarı gibi bazı Babürlü padişahları da "Gazi" unvanını almıştır. Bu bakımdan çalışmamızda; Hindistan'da hüküm sürmüş son Türk devleti Babürlülerde, hükümdarların kullanmış oldukları genel ve kişisel unvanlar ile birlikte *gazilik* unvanına erişmiş padişahlar hakkında bilgiler verilmiş, ayrıca araştırmamızla bu alanda bundan sonra yapılacak olan bilimsel çalışmalara katkıda bulunulması amaçlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Babürlüler, Unvan, Gazi, Padişah, Hindistan, Hindistan Türkleri.

Titles of Sultans and "Gazi" Sultans in the Baburid Empire

Abstract

In history, male or female rulers, who ascended the throne in any Turkish state, took various titles such as "Hakan, Kagan, İlteber, İlteriş, Yabgu, Shah, Şehinşah, Han and Sultan" as a sign of their sovereignty. In addition to these titles, some Turkish rulers were often mentioned with their personal titles rather than their names, as in the Baburid (Mughal) state (1526-1858), the Turkish state that ruled in India for more than three centuries. However, the Baburid rulers considered themselves superior to the Ottomans and another Turkish state of the period, the Safavids, as the heirs of Emir Timur due to the defeat of the Ottoman Empire by the Timurids in the Battle of Ankara in 1402, and in addition to their personal titles, they also used the title "Caliph-i Zaman", claiming that the main representatives of Muslims were the Baburids. On the other hand, the Turks ascribed to them the title of "Gazi", which means the same thing, as a counterpart to the word "Mujahid", which is used to express those who fight for the religion of Islam or a holy ideal. When we look at the history of the Turkish states, this title was used for those who came back alive from the wars. Therefore, some Baburid sultans took the title of "Gazi", as did many Turkish rulers who fought for the sake of religion and the state and left the battles victorious. In this respect, in our study; Information about the sultans who attained the title of veteran, together with the general and personal titles used by the rulers of the Baburids, the last Turkish state that ruled in India, was given.

Keywords: Baburids, Title, Veteran, Padishah, İndia, İndian Turks.

Giriş

Eski Türk devletlerinde ülkeyi idare etme yetkisinin Tanrı tarafından verildiğine inanılmış, bu inancı tanımlamak için de *ket* kelimesi kullanılmıştır. Tahta oturacak kişinin ise Türk olması ve devlet meclisinin onayını alması şart koşulmuştur (Cöhce, 1995, s. 100-101). Diğer taraftan veraset sistemine göre ülke toprakları hanedanın ortak malı sayılmış ve böylece ölen hükümdarın yerine tahta oğlu ya da kızı çıkmıştır. Ancak bu durum hükümdarın kendisinden sonra tahta çıkacak kişiyi kesin olarak belirlemede her zaman yeterli olmamıştır. Nitekim hükümdar tarafından halef belirlense bile tahtta kendilerinin de hakkı olduğunu savunan diğer şehzadeler veya mirzalar isyan etmişler ve yapılan taht mücadelelerinde içlerinden üstün gelen kimse, tahtın yeni sahibi olmuştur. Tahta oturan yeni hükümdarlar kendilerine "Han, Sultan, Şah, İlteber" gibi unvanlar vermişler ve hükümdarlıklarının bir alameti olarak bastırdıkları sikkelere isimleri ile beraber unvanlarını da eklettirmişlerdir (Donuk, 1988, s. 21-24).

Yukarıda izah ettiğimiz şehzadeler arası taht savaşlarının en yoğun yaşandığı Türk devletlerinden bir tanesi de Hindistan coğrafyasında kurulmuş olan Babür İmparatorluğu (1526-1858)'dur. Yeni Çağ'ın en görkemli devletlerinden biri olarak, kurucusu Babür Şah'ın (1526-1530) Nisan 1526 yılındaki Pânîpet Zaferi ile tarih sahnesine çıkan Babür İmparatorluğu'nda, neredeyse her dönemde mirzalar arası taht mücadeleleri yaşanmıştır. Bu mücadelelerden zaferle çıkanlar ise genellikle "Şah" unvanını almış ve ülkenin yeni hükümdarı olmuştur. Ancak, diğer Türk devletlerine nazaran Babürlü hükümdarları ekseriyetle gerçek isimlerinden ziyade siyasi olarak kendilerini daha da yüceltecek kişisel unvanlar almışlar ve genellikle bu unvanları ile anılmışlardır.

Başarılı hükümdarları ve devlet adamları sayesinde her açıdan zorlu Hint coğrafyasında üç asırdan daha fazla bir süre varlığını devam ettirebilmeye muvaffak olan Babür İmparatorluğu, XVII. asrın son çeyreğine gelindiğinde, en geniş sınırlarına ulaşmıştır. 3,2 milyon kilometrekarelik bir sahada yüzlerce farklı etnik köken ve inançtan teşekkül olan, yaklaşık 150 milyonluk bir nüfusu idare eden Babürlüler, aynı zamanda ekonomisi ile de Çin'den sonra devrinin en müreffeh devleti olarak Hindistan'a ve Hindistan halkına hizmet etmiştir (Fisher, 2020, s. 23). Zenginlik ve ihtişamlarının bir nişanesi olarak da Şah Cihan'dan (1628-1658) itibaren yapımı 10 milyon rupiye mal olan hükümdar postu Taht-ı Tavus'a oturmaya başlayan Babür imparatorları, bu törensel gövde gösterileri ile de çağdaşı olan Safevi ve Osmanlı gibi zamanın en büyük Müslüman devletlerine siyasi üstünlüklerini kanıtlamaya çalışmıştır. Tahtın yeni sahibi olan her Babürlü hükümdarı ise kendisine ya kişisel bir unvan almış ya da gerçek isminin sonuna gelecek şekilde "Şah" olarak zikredilmesini istemiştir. Ayrıca Babürlü hükümdarlarına, isimleri zikredilirken tüm Müslümanları temsil manasında ve "bin yılın hükümdarı" iddiasıyla "Halife-i Zaman" unvanı da eklenmiştir (Şahin, 2020, s. 129; Fisher, 2020, s. 99). Bu unvanı almalarındaki bir diğer sebep de 1402 yılında Timur'un Ankara Savaşı'nda Osmanlı Devleti'ni mağlup etmesinden ileri gelmektedir. Nitekim Babürlüler, İslam âleminin asıl temsilcilerinin Osmanlılar değil, Timuriler olduğunu her dönemde dile getirmişler ve Timur'un soyundan gelmekle de kıvanç duymuşlardır (Stein, 2021, s. 167; Masselos, 2021, s. 211).

Babürlülerde hanedanın, yani devletin başında kim varsa "padişah" olarak anılmış ve hâkimiyetini bu unvanı ile meşru hale getirmiştir (Konukçu, 1991, 400-404). Bu hususta ilk örneği devletin kurucusu Babür Şah'ta görüyoruz. Babür Şah, kendi hayatını anlattığı ve bizzat kaleme aldığı Türk-İslam tarihinin ilk hatıratı olan *Babürnâme*'sinin ilk giriş cümlesinde şu ifadeyi kullanmıştır: "Salı günü, beş ramazan 899 (10 Haziran 1494) de, Fergana vilâyetinde, on iki yaşında padişah oldum" (Babür, 1970, s. 1). Babür Şah, Kâbil'de bulunduğu sırada bu unvanı tercih edip kullanmıştır. Hindistan'da yeni bir devlet kurduktan sonra ise hanedanın başına geçenler, kişisel unvanları ile beraber yukarıda zikrettiğimiz unvanları tercih etmiştir. Ayrıca konumuzla ilgili olması bakımından padişah eşlerinin de unvanlar aldıklarını belirtmekte fayda var; "Nurcihan, Nur Mahal, Mümtaz Mahal, Cihanârâ" gibi.

Padişah Unvanları ve "Gazi" Padişahlar

14 Şubat 1483'te günümüz Özbekistan sınırları içinde yer alan Fergana-Endican şehrinde doğan Babür Şah, kendi ismi ile anılan Babür İmparatorluğu'nun kurucusu ve ilk hükümdarı olup, Çağatay Türkü idi (Merçil, 2021, s. 314; Çelebi, 2020, s. 63). Babası Timur'un torunlarından Fergana hâkimi Ömer Şeyh Mirza, annesi Cengiz Han'ın torunlarından Yûnus Han'ın kızı Kutluğ Nigâr Hanım'dır. Bâbü'ün çocukluğu hakkında fazla bilgi yoktur. Annesiyle birlikte Fergana'da bulunan Endican Kalesi'nde otururken, babasının bir kaza sonucu ölümü üzerine 9 Haziran 1494'te henüz on iki yaşında kendisini "padişah" ilan etmiş ve buranın hükümdarı olmuştur (Konukçu, 1991, s. 395-396). Babür Şah, babasının ölümü üzerine Fergana'da tahta çıkınca kendisine önce "Zahîrüdîn" lakabı, daha sonra da "kaplan, çevik, güçlü, kuvvetli" anlamına gelen Babür adı verilmiştir (Büyüktaş, 2018, s. 15; Şahin, 2020, s. 85). Babür Şah'ın kızı Gülbeden Begüm de *Hümayunnâme* adlı hatıratında, babasını anarken sıklıkla "Padişah Babam" diye hitap etmiştir (Gülbeden, 1987, s. 131-132).

Babür, henüz çocuk yaşta tahta oturduğu için hükümdarlığının ilk yıllarında hem kendisini tanımayan beyleri ve kumandanları ile hem de o sırada Semerkant hükümdarı olan amcası Ahmed Mirza ve Taşkent'teki Moğol hanı Mahmud Han ile mücadele etmek zorunda kaldı. 1497 ve 1501'de iki defa Semerkant'ı almasına rağmen dönemin güçlü hükümdarları Maverâünnahir'in kuzeyinde Özbek Hükümdarı Şeybani Han ve İran'da Safevi Hükümdarı Şah İsmail karşısında tutunamayarak geri çekildi. Daha sonra Kabil'i alıp burayı kendisine merkez üssü yapan Babür, Kuzeyden Hindistan içlerine beş sefer düzenledi. 21 Nisan 1526 yılında Panipet'de yapılan savaşta Osmanlı topçu ustaları Üstad Ali Kulu ve Mustafa Rumi'nin yardımı neticesinde ise 12 bin kişilik ordusuyla Delhi Sultanlığı'nın son temsilcisi İbrahim Ludi'nin 100 bin kişilik ordusunu bozguna uğrattı ve Ludi Hanedanlığı'na son verdi (Babür, 1970, s. 505; Roux, 2008, s. 328-331). Babür bu savaşta düşman kuvvetine nazaran sayıca az olan askerlerini "gazi mücahitler" olarak nitelendirmiş ve onların cesaretini öven ifadeler kullanmıştır (Babür, 1970, s. 526). Bu zaferin ardından Delhi'yi kendisine merkez yapan Babür, Babür İmparatorluğu'nun temelini attı ve Hindistan padişahı oldu. Ancak, Babür'ün karşısında iki önemli düşmanı daha vardı: Bunlardan biri Afgan emirleri, diğeri ise Çitor Racası Rânâ Sangâ'nın lideri olduğu savaşçı bir kabile olan Racputlardı. Panipet'teki savaşın ardından Agra'ya gönderdiği oğlu Hümayun'u Afgan emirlerini dize getirmesi için görevlendiren Babür, asıl kuvvetlerle Rânâ Sangâ'yı ortadan kaldırmak için harekete geçti (Merçil, 2021, s. 315). 17 Mart 1527'de Kanva'da yapılan savaşta bu defa mevcudu 100 bin kişiyi bulan ordusuyla Rânâ Sangâ'nın başında olduğu Racputları mağlup eden Babür Şah, bu savaşın neticesinde yaralandı ve "Gazi" unvanını aldı (Anadol, 2006, s. 858; Bayrak, 2006, s. 425; Yellice, 2021, s. 200-201). Bu unvanını savaştan sonra diğer unvanlarına ve bastırıldığı paraya ekleten Babür Şah, zaferinin ve gazi oluşunun bir nişanesi olarak şu dizeleri kaleme almıştır:

İslam uğrunda çölde avare oldum
Kâfirler ve Hindularla savaştım
Şehit olmaya hazırlanmışken
Allah'a şükür gazi oldum

Babür Şah, ordusunda bulundurduğu en etkili savaş topuna da "Gazi" adını vermiştir (Fisher, 2020, s. 86; Babür, 1970, s. 387).

Babür'den önce Hindistan'a gelen veya burada devlet kuran Müslüman hükümdarlar, unvan açısından genellikle "Sultan" olarak zikredilmiştir. Bu unvanın tercih edilmesi; Abbasi döneminden kalan bir gelenektir, fakat Babür Hindistan'a girmeden önce Kâbil'de olduğu dönemde "Padişah" olarak anılmış, Hindistan'ı fethinden sonra da bu unvanı kullanmaya devam etmiştir (Kışmir, 2019, s. 37). Ayrıca, Hindistan tarihçileri tarafından "Firdevs-Mekân (yeri cennet olan)" ve "Giti-Sitan (Cihanı Alan) lakaplarıyla anılan Babür'ü, bazı tarihçiler "Han", bazıları ise "Şah" unvanı ile zikretmiştir (Gülbeden, 1987, s. 115; Bayur, 1987, s. 6). "Padişah-ı Hind" olarak

da tarih literatürüne geçen Babür Şah, aynı zamanda "Hindistan'ın Padişahı" unvanını alan ilk Türk hükümdardır (Şahin, 2020, s. 92). Bazı tarihçiler tarafından Babür ve ardılları "Sultan" olarak da anılmıştır (Ali, 2020, s. 49).

Babür Şah 1530 yılında hastalanınca Kâbil (Afganistan)'de bulunan oğlu Nasîrüddîn Muhammed Hümâyûn, Hindistan'a çağırıldı. Devletin tüm emirlerini huzurunda toplayan Babür Şah, oğlu Hümâyûn'u veliyaht seçtiğini bildirdi. Babür Şah'ın hayatını kaybetmesinin ardından vefatının üçüncü günü 29 Aralık 1530'da Hümâyûn 22 yaşında tahta çıktı ve adına hutbe okunup, sikke kesildi (Konukçu, 1998, s. 481-483). Tarihçiler, Hümâyûn'u "Sultan ve Şah" unvanları ile zikrederken, kız kardeşi Gülbeden Begüm ise *Hümâyunnâme* adlı eserinde ağabeyi için genellikle "Padişah Hazretleri" ifadesini kullanmıştır (Gülbeden, 1987, s. 160-161). Hindistan tarihçileri ise Hümâyûn'u "Cennet-aşiyânı" lakabıyla anmaktadır (Gülbeden, 1987, s. 140). Hümâyûn'un tahta çıkışından on yıl sonra Hindistan, Afganlı sülalesi Sûrîlerin eline geçmiştir. Bu nedenle Hindistan'dan on beş yıl ayrı kalan Hümâyûn, İran Safevîlerinin desteğiyle 1555'de Delhi'yi geri almış, ancak ertesi yıl bir kaza neticesinde hayatını kaybetmiştir.

Babürlü padişahı Hümâyûn 1556 yılında hayatını kaybettiğinde tahtın tek varisi olan oğlu Ekber, o sırada henüz 14 yaşındaydı. Hümâyûn'un hayatını kaybettiği sırada Delhi'de bulunan Osmanlı Amiralî Seydi Ali Reis'in tavsiyesi üzerine Hümâyûn'un vefatı bir süreliğine gizlendi ve savaş meydanında olan Ekber, yirmi gün sonra Delhi'ye gelerek 15 Şubat 1556'da "Celâleddin Ekber Şah" adıyla tahta çıktı (Konukçu, 1994, s. 542-544). Ancak Ekber Şah, yaşı küçük olduğundan dolayı devleti idare işlerini "Atalık" ve "Han Baba" dediği, "Hanlar Hanı ya da Hân-ı Hânân (Başbakan)" unvanına sahip Bayram Han'a bırakmış ve Bayram Han, devleti "vekîlü's-saltanat" sıfatıyla yönetmiştir (Şahin, 2020, s. 114-117; Fisher, 2020, s. 125). Tarihçilerin birçoğunun "Şehinşah" unvanıyla zikrettiği Ekber Şah için Raca tarihçileri de eserlerinde O'ndan "Büyük ve adil padişah" diye bahsetmektedirler (Bedâûnî, 1990, s. 335; Bıyıktaş, 2021, s. 119; Masselos, 2021, s. 30). Ekber Şah'ın tahta çıkışından yalnızca birkaç ay sonra Afganların Suri idaresinde vezir olmak için etrafındaki mahalli kuvvetlerle etkili bir ayaklanma başlatan Hindu kumandanı Hemû, Delhi'yi elinde tutan Babürlü ordusunu yenilgiye uğrattı ve "Raca Bikramâditya" unvanını aldı. Ancak, 5 Kasım 1556'da meydana gelen Pânîpet Meydan Savaşı'nda Babürlü orduları tarafından bozguna uğratılan Hemû, sürüklenerek Ekber Şah'ın önüne getirildi ve kafası kesildi. Bu hadiseden sonra ise Ekber Şah "Gazi" unvanını aldı (Şahin, 2020, s. 97-115; Merçil, 2021, s. 317; Çelebi, 2020, s. 62). Bu nedenle kaynaklarda Ekber Şah'ın adı tam ifadeyle "Pâdişâh-ı Gâzî Ebû'l-Feth Celâlüddîn Muhammed Ekber Şâh" olarak geçmektedir (Konukçu, 1994, s. 542-544).

Hindistan'da 51 yıllık saltanatı ile Babürlülerin en uzun süre tahtta kalan hükümdarlarından biri olarak tarihe geçen Ekber Şah, 1605 yılında ölüm döşeginde iken son nefesini vermeden, daha önce kendisine isyan eden oğlu Şehzade Selim'i affederek huzuruna çağırıldı (Richards, 2021, s. 129). Selim, babasının kendisine duyduğu özlemi ve huzuruna çağırışını kendi hatıratında şu sözlerle ifade etmiştir; "Bizim ömrümüz tamamdır, oğlum Şehzade Selim gelsin, göreceğim geldi, benden sonra benim varis-i taht ü tacım odur" (Cihangir, 2013, s. 12). Ekber Şah vefat etmeden önce huzuruna gelen oğlu Selim'e destar sarıp hilat giydirek kendisine ait hançerini takdim etti. Bu karşılımdan sonra padişahlığı kesinleşmiş olan Selim (1605-1627), bir haftalık yas sürecinin ardından Agra Kalesi'nde "Ebu'l-Muzaffer Nureddin Muhammed Cihangir Gazi" unvanıyla tahta çıktı (Anadol, 2006, s. 861; Masselos, 2021, s. 208). Selim, Osmanlı hükümdarlarından ikisinin kendi adını taşıması nedeniyle: "Bir imparator dünyaya hâkim olmak için mücadele eder, bu yüzden kendime Cihangir (Dünya'yı Elinde Tutan) ismini verdim" diyerek kendisine yeni bir unvan seçti (Jahangir, 1909, s. 3; Fisher, 2020, s. 225). Müslümanlar arasında giderek derinleşmeye başlayan bölünmenin önüne geçmek amacıyla İslam'ın 1592-93'te başlayan ikinci milenyumuyla birlikte "İkinci Bin Yılın Müceddidi" (müceddid-i elf-i sâni) olduğunu iddia

etti (Richards, 2021, s. 135). Cihangir Şah, tahta çıktıktan sonra 1611'de evlendiği Mihrünnisâ'ya ise "Nur Mahal veya Nurcihan Begüm" lakabını verdi ve eşini, ülkenin yönetiminde söz sahibi yaptı (Konukçu, 1993, s. 538-539). Hollanda Doğu Hindistan Şirketi için çalışan ve bu dönemde Hindistan'da bulunan Francisco Pelsaert'in ifadelerine göre Cihangir, "Tahta çıktıktan sonra kendi kimlik ve mevkisini umursamayarak kendinden daha düşük bir soydan gelen kurnaz eşine (Nur Cihan) boyun eğdi" (Pelsaert, 2022, s. 75). Böylece devletin idaresi tamamen Nur Cihan ve kardeşi Âsaf Han'ın insiyatiline kaldı (Anadol, 2006, s. 861). Cihangir Şah'ın eşi için söylediği şu sözleri bu durumu ispatlar niteliktedir, "Ben saltanatı Nur Cihan Begüm'e verdim, bir sir şarap ve bir sir etten başka bir şeye ihtiyacım yoktur" (Bıyıktaş, 2021, s. 149-150). Cihangir Şah, 1627'de Keşmir'den Lahor'a doğru giderken yolda öldü ve Ravi Nehri'nin kıyısında Şah Dârâ denilen yerde defnedildi (Basuğuy, 2013, s. 42). Cihangir'in vefatından sonra yerine oğlu Şehzade Hürrem (Şah Cihan, 1628-1658) geçmiştir.

Küçük yaştan itibaren çeşitli alanlarda devrin en seçkin âlimlerinden dersler alarak yetişen Şehzade Hürrem, ilerleyen dönemlerde askerî harekâtlarda gösterdiği başarılarından dolayı babası Cihangir Şah tarafından "Şah Cihan" (Dünyanın Hâkimi/Cihanın Şahı) unvanıyla ödüllendirildi. 1622'de taht mücadelesine girdiği kardeşi Hüsrev'i öldürdükten sonra babasına karşı ayaklandı, ancak bir süre sonra affedildi. Cihangir Şah'ın 1627'de vefatının ardından taht kavgasında kardeşlerini mağlup eden Hürrem, Timur'un soyundan gelmesinden dolayı duyduğu gururla "Ebü'l-Muzaffer Şehâbeddin Muhammed Sâhib-kıran" unvanıyla Bâbürlü tahtına oturdu (Özcan, 2010, s. 251-252; Rothermund, 2021, s. 40; Masselos, 2021, s. 211). Böylece selef ve haleflerinin yaptığı gibi Timur'un bin yıllık hükümlerine atıfla, unvanları arasına "Sâhib-kırân-ı sâni"yi de eklemiş oldu. Tahtın varisi olarak gördüğü büyük oğlu Dârâ Şükûh'a ise 1642'de "Bülend İkbâl" (İkbalî Yüksek), 1655'te ise "Şah Bülend İkbâl" unvanı verdi ve onu tahtının yanına oturttu (Lahori, 1867, s. 49; Fisher, 2020, s. 250-271).

Şah Cihan, 6 Eylül 1657'de ciddi bir hastalığın pençesine düşünce oğulları Dârâ Şükûh (Şikuh), Evrengzib, Şücâ ve Murâd arasında iktidar mücadelesi başladı. Esasen babanın (Şah Cihan) ölmekte olan gözlerinin oğullarının isyanına tanık olması, Babürlü monarşisinin bir geleneğiydi (Roux, 2013, s. 396; Lane & Poole, 1893, s. 17). Türk devletlerinde olduğu gibi Babür İmparatorluğu'nda şehzadelerden en büyüğünün tahta çıkması gibi bir kural olmaması nedeniyle kardeşler arası taht mücadelesi başlangıçtan yıkılışa kadar devam etmiştir (Kışmir, 2019, s. 87).

Cihangir'in sevgi dolu babası Ekber'e karşı ayaklandığı ve oğlu Şah Cihan'ın da kendisine isyan ettiği gibi; Şah Cihan da ailesinin entrikalarından ve isyanlarından acı çekti. Mutsuz imparator, kendisinden sonra tahta oturan oğlu Evrengzib tarafından yedi yıl saray içinde göz hapsinde tutuldu ve 1666'da Agra Kalesi'nde bir devlet tutsağı olarak hayatını kaybetti (Rothermund, 2021, s. 40; Hunter, 1893, s. 144). Şah Cihan henüz ölmeden önce Evrengzib'in tahttan indirdiği babasına ithafen yazdığı şu satırlar ise oldukça dikkat çekicidir; "En büyük fatihlerin her zaman en büyük krallar olmadığını hatırlamanızı dilerim. Dünya ulusları çoğu zaman sadece medeni olmayan barbarlar tarafından boyun eğdirildi ve en büyük imparatorluklar birkaç kısa yıl içinde paramparça oldu. O, tebaasını hakkaniyetle yönetmeyi hayatının başlıca işi yapan gerçekten büyük hükümdardır" (Truschke, 2017, s. 39).

Yukarıda da belirttiğimiz üzere Şah Cihan'ın hastalığı üzerine şehzadeler arasında başlayan taht kavgaları neticesinde kardeşlerini bertaraf eden Evrengzib, 1658'de alenacele sultanlığını ilan etti. Evrengzib, kardeşlerine karşı düzenlediği yıldırım harekâtlarından başarıyla çıkıp, ortada kendisine muhalif olacak bir güç bırakmadığını anladığında ise 1659'un Haziran ayında görkemli bir merasimle Taht-ı Tâvus'a kuruldu ve imparatorluk unvanı olarak kendisine "Âlemgîr" (Kâinatı Elinde Tutan) unvanını seçti (Fisher, 2020, s. 276-278). Saltanatının ilk yirmi yılında imparatorluğunu Delhi'deki başkent Şahcihanabad'dan idare eden Evrengzib, ertesini on yılında

Dekken ve Racastan seferlerinden dolayı İmparatorluğun büyük karargâhını seyyar başkent olarak kullanmaya başladı (Richards, 1995, s. 164). Bu yıllarda racaların isyanlarını bastıran Evrengzib, daha sonra İslam dinini yaymak amacıyla Tibet'e bir sefer düzenledi. Tibet'e gerçekleştirdiği bu seferinden dolayı "Gazi" unvanını alan Evrengzib, bu nedenle kaynaklarda tam adı ile "Pâdişâh-ı Gâzî Âlemgîr Ebü'l-Muzaffer Muhammed Muhyiddîn Evrengzîb" olarak zikredilir. Tibet Hükümdarı Dilden (Dildan) Nemcel'in 1665'de Evrengzib'in hâkimiyetini tanınmasıyla Evrengzib burada cami yaptırdı ve padişahlığının alameti olarak adına hutbe okutup, para bastırdı (Obuz, 2021, s. 47; Nizami, 1995, s. 537-539).

Babürlülerin son güçlü hükümdarı Evrengzib, adaleti ve dine olan bağlılığı nedeniyle tebaası arasında "Âlemgîr Zinde Pîr" lakabıyla anılmıştır (Bayur, 1987, s. 239). Osmanlı Padişahı II. Süleyman ise Evrengzib'e yazdığı mektubunda sözlerine, "Hind Padişahı Evrengzib Han Hazretlerine" diye hitap ederek başlamıştır (Bayur, 1950, s. 276).

Âlemgîr Evrengzib, 4 Mart 1707'de 89 yaşında öldükten sonra Babür İmparatorluğu'nun ilk 13 yılı, oğulları Muhammed Muazzam (Şah Âlem), Muhammed Azam (Şah Alicah, Şah Azam), Muhammed Kambahş ve torunları arasında taht kavgaları ile geçti ve bu süreçte on şehzade taç giydi. Bu saltanat mücadelesini fırsat bilen yerli racalar bağımsızlıklarını ilan etmek için harekete geçti ve dış tehditler de artmaya başladı. Neticede ise Hindistan'da Babürlü otoritesi sarsılmaya başladı (Cöhce, 2006, s. 133; Obuz, 2021, s. 50).

1736'da İran'da iktidarı ele geçiren Afşar hanedanından Nadir Şah, Kandahar meselesi ve Afgan kabilesi Galzayların tacizleri nedeniyle Babürlülerle anlaşmazlığa düştü ve 1737'de Kabil'i, 1738'de ise Delhi'yi işgal ederek Taht-ı Tâvus da dâhil büyük bir ganimetle geri döndü. Bir süre sonra Babürlülere ikinci darbeyi 1747 yılında kendi askerleri tarafından öldürülen Nadir Şah'ın yerine geçirilen Afgan lider Ahmet Şah Durrani vurdu. Aynı yıl Hindistan'a giren ve bu dönemde burada en önemli güç haline gelen Marataları mağlup eden Ahmet Şah Durrani, Kuzey'e çekilmeden önce Hindistan'ın idaresini "Mücâhidüddin Ebû Nasr" unvanını taşıyan Ahmed Şah Bahadır'a (1748-1754) bıraktı. Ahmed Şah Bahadır'dan sonra ise Cihandar Şah'ın oğullarından 55 yaşındaki Azizüddin, "II. Âlemgîr Şah" unvanıyla Babürlü tahtına oturdu (1754-1759). Etkili bir yöneticilik yapamayan Âlemgîr Şah, neticede 1759'da bir suikaste kurban gitti ve yerine "Şah Âlem" unvanıyla oğlu Ebü'l-Muzaffer Celâlüddîn Mîrzâ Abdullah Âlem Alî Cevher (1759-1806) geçti. Aynı zamanda "Gazi" unvanına sahip olan Şah Âlem, Hindistan'da İngilizlerin yayılmasını önleyemeyince hayatının ve hükümdarlığının son zamanlarını 1803'de İngilizlerin Delhi'yi zapt etmesinin utancı içinde geçirdi ve 1806'da yaşamını yitirince yerine kukla hükümdar olarak oğlu II. Ekber Şah (1806-1837) geçti. Bu dönemde II. Ekber Şah, ismen Babürlü tahtında oturmuş ve devlet işleri gayri resmi olarak tamamıyla İngilizlerin eline geçmiştir. II. Ekber Şah'dan sonra tahta II. Bahadır Şah (1837-1858) çıkmış ve Babürlülerin son hükümdarı olmuştur (Kışmir, 2019, s. 103-104).

Bahadır Şah, 1857 yılında Hindu ve Müslümanların sömürgeci İngilizlere karşı başlattığı, ancak kanlı bir şekilde bastırılan ayaklanmanın müsebbibi olarak yargılandı ve suçlu olduğuna hüküm verilerek Myanmar'ın Rangon şehrine sürgün edildi. Böylece Hindistan'daki son Türk varlığı da Babür İmparatorluğu'nun tarih sahnesinden çekilmesiyle son bulmuş oldu. Bahadır Şah, 6 Kasım 1862'de sürgünde olduğu Rangon şehrinde hayatını kaybetti ve buraya defnedildi. Bahadır Şah, vatanı bildiği Hindistan'dan ayrı kalmanın acısını, yaşamını yitirmeden önce "Zafer" mahlası ile kaleme aldığı şu dize ile dile getirmiştir:

Kalbim bu harap diyarda rahat etmiyor
Zaten bu fani cihanda kim rahatlıyor
Bülbül ne muhafızdan ne de avcıdan şikâyetçidir
Kısmette de bahar mevsiminde esir olmak yazıyor

...

Ne kadar bahtsızdır Zafer defin olmak için
Sevgili diyarında iki adım yerde bulunmuyor" (Ali, 2020, s. 94-95).

Bahadır Şah'a, ailesine dokunmayacaklarına dair söz verdikleri hâlde aile üyelerini kurşuna dizerek Hindistan'ı doğrudan İngiltere Krallığı'na bağladılar. Böylece Hindistan, 1947'de bağımsızlığını elde edene kadar İngiltere'nin bir sömürgesi olarak kaldı (Taşağıl, 1991, s. 456; Bıyıktay, 2021, s. 189-190).

Diğer Türk devletlerinde olduğu gibi Babürlülerde de tahta oturan padişahın saltanatını simgeleyen birtakım padişahlık alametleri vardır. Bu alametler şunlardır:

Şemse: Sarayın kapı ve duvarlarına resmedilmiş bir güneş olup gece donatılmaktadır.

Çetr: Padişahın başının üzerinde tutulan kırmızı renkte büyük bir şemsiye (gölgelik).

Evrenç (taht): Birkaç farklı çeşidi olup değerli taşlarla süslenmiştir. En ünlüsü ise bugün İran'da Tahran Müzesi'nde sergilenen Taht-ı Tavus'tur.

Sayeban veya Afıtabgir (gölge edici): Mızrak ya da yaprak ucu şeklindedir.

Kevkebe: Süvari alayı.

Âlemler (sancak): Padişah ata bindiğinde peşinden taşınan ve devleti temsil eden hükümdarlık alameti; savaş veya tören sırasında asılır.

Çartuğ: Babürlülerde dört tuğlu sancaklara verilen addır.

Tümentuğ: Çartuğ'a benzer ama biraz daha uzundur.

Cende: Hindi bir sancak olup, üçgen şeklindedir. Ortasında, yarısı bir aslan tarafından kaplanmış bir güneş bulunmaktadır (Çağlayan, 2005, s. 60).

Sonuç

Emir Timur'un mirasçısı olarak Hindistan'da yeni bir devlet kuran Babür Şah ve ardılları, kendilerini Hindistan'ın daimî sahipleri olarak görmüşler, Timur'un 1402'de Ankara Savaşı'nda Osmanlı Devleti'ni mağlup etmesi nedeniyle de Müslümanların asıl temsilcilerinin Osmanlılar değil, Timuriler (Babürlüler) olduğunu ileri sürmüşlerdir. Osmanlı Devleti ile Babürlüler XVI. ve XIX. yüzyıllar arasında iki çağdaş ve devrin iki büyük Türk devleti olmasına rağmen ticari ve bazı elçilik düzeyindeki ziyaretler ile mektuplaşmanın dışında çok fazla bir münasebette bulunmamışlardır. Bu durumun en büyük nedeni ise ifade ettiğimiz hususlardan dolayı Babürlülerin kendilerini Osmanlılardan üstün görmesinden kaynaklanmıştır. Dolayısıyla Babürlü hükümdarlarının unvanlarına, tüm Müslümanları temsil ettikleri düşüncesinden hareketle ve "bin yılın hükümdarı" iddiasıyla "Halife-i Zaman" unvanının eklenmesinin sebebi de budur.

Babürlü hükümdarları, Hindistan'da tahta çıktıktan sonra hem kendilerini hem de makamlarını yüceltecek şekilde genellikle "tüm cihanın hükümdarı" manasında unvanlar almışlar ve gerçek isimlerinden ziyade, aldıkları bu unvanlarla anılmışlardır. Babürlü hükümdarlarının bu manada unvanlar seçmesinin bir başka ve asıl önemli sebebi ise yukarıda da ifade ettiğimiz üzere kendilerini İslam âleminin koruyucuları olarak görmelerinden ileri gelmiştir. Nitekim 1526 yılında devletin temelleri atıldıktan sonra hem gaza edip İslam dinini yaymaya hem de hükmettikleri sahayı genişletmeye gayret etmişlerdir. Bu fetih hareketlerinde ise diğer Müslüman Türk devletlerinde olduğu gibi bazı Babürlü hükümdarları da gazilik makamına erişmişler ve bu unvanı da diğer unvanlarına ekleterek "Gazi" olarak zikredilmişlerdir.

Hindistan'da üç asırdan fazla bir zaman hüküm süren Babürlüler, gerek taşıdıkları unvanlarla gerekse yaptıkları fetihlerde elde ettikleri zaferlerle hem devletin adını yüceltmişler hem de "bin yılın hükümdarı" oldukları savını diğer İslam devletlerine kabul ettirmeye çalışmışlardır.

Kaynakça

- Ali, H. A. (2020). *Hindistan'da Türklerin son savaşı (1857)*. Platanus Publishing.
- Anadol, C. (2006). *Taribe hükmeden millet: Türkler*. Bilge Karınca Yayınevi.
- Babür, Z. M. (1970). *Babürnâme*. (R. R. Arat, Çev.). Milli Eğitim Basımevi.
- Basuğuy, B. (2013). Babürlü İmparatorluğu'nun siyasi tarihi üzerine bir değerlendirme, *Bingöl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (5), 29-48.
- Bayrak, M. O. (2006). *Türk imparatorlukları tarihi*. Bilge Karınca Yayınevi.
- Bayur, Y. H. (1987). *Hindistan tarihi*. Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- Bayur, Y. H. (1950). Osmanlı pâdişahı II. Süleyman'ın Gurkanlı pâdişahı I. Âlemgîr (Evrengizib)'e mektubu, *Belleten Dergisi*, 14(54), 269-285.
- Bedâûnî. (1990). *Müntehabü't-Tevârih*. (G. S. A. Ranking, Çev.). Atlantic.
- Bıyıktay, Ö. H. (2021). *Timurlular zamanında Hindistan Türk İmparatorluğu*. Panama Yayınevi.
- Büyüktaş, C. K. (2018). *Kalem, kelâm ve kılıç: Babür Şah*. Erdem Yayınları.
- Cihangir. (2013). *Tarih-i Selim Şah*. (N. Kadim, Çev., F. Unan, Haz.). Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Cöhce, S. (2006). Türk istiklal mücadelesi ve Hindistan. İçinde TTK (Ed.), *Tarihte Türk-Hint ilişkileri sempozyumu bildirileri* (ss. 127-217). Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Cöhce, S. (1995). *Türk tarihine giriş*. Ofset Matbaacılık.
- Çağlayan, H. H. (2005). *Ekber Şah döneminde Hindistan (1542-1605)*. (Tez No. 159660) [Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi]. YÖK Ulusal Tez Merkezi.
- Çelebi, D. S. (2020). *Türkistan ve Uzak Doğu seyahatnâmesi*. (S. Acar, Çev.). Selenge Yayınevi.
- Donuk, A. (1988). *Eski Türk devletlerinde idarî-askerî unvan ve terimler*. Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı.
- Fisher, M. H. (2020). *Babürlüler: Hindistan'da bir Türk imparatorluğu*. (M. F. Çalışır, Çev.). Kronik Yayıncılık.
- Gülbeden, B (1987). *Hümâyunnâme*. (A. Yelgar & E. Manyas, Çev.), Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Hunter, W. W. (1893). *A brief history of the Indian peoples*. Oxford Clarendon Press.
- Jahangir, Ş. (1909). *The Tuzuk-i Jahāngiri or memoirs of Jahāngir*. (A. Rogers, Çev., H. Beveridge, Ed.). Royal Asiatic Society.
- Kişmir, A. (2019). *Pakistan tarihinde Türkler*. Demavend Yayınları.
- Konukçu, E. (1991). Bâbürlüler. İçinde *İslam Ansiklopedisi* (Cilt 4, ss. 400-404). Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Konukçu, E. (1993). Cihangir. İçinde *İslam Ansiklopedisi* (Cilt 7, ss. 538-539). Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Konukçu, E. (1994). Ekber Şah. İçinde *İslam Ansiklopedisi* (Cilt 10, ss. 542-544). Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Konukçu, E. (1998). Hümâyün. İçinde *İslam Ansiklopedisi* (Cilt 18, ss. 481-483). Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Lahori, A. (1867). *Padişahname I*. (M. K. Ahmad & M. Abdurrahim, Eds.), College Press.
- Lane, S. & Poole, B. A. (1893). *Ruler Of India Aurangzib*, Oxford Clarendon Press.

- Masselos, J. (2021). *Aşyan'ın büyük imparatorlukları: Pasifik'ten Balkanlara Dünya tarihine damga vuranlar*. (E. Göksu, Çev.). Kronik Yayıncılık.
- Merçil, E. (2021). *Müslüman Türk devletleri tarihi*. Bilge Kültür Sanat Yayınları.
- Nızamı, K. A. (1995). Evrengzib. İçinde *TDV İslam Ansiklopedisi* (Cilt 11, ss. 537-539). Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Obuz, E. (2021). *Babürlerde kadın kimliği ve çocuk*. (Tez No. 659907) [Yüksek Lisans Tezi, Giresun Üniversitesi]. YÖK Ulusal Tez Merkezi.
- Özcan, A. (2010). Şah Cihan. İçinde *İslam Ansiklopedisi* (Cilt 38, ss. 251-252). Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Pelsaert, F. (2022). *Cibangir'in Hindistan'ı*. (E. Ömür, Çev.). Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Richards, J. F. (1995). *The new cambrdiger history of İndia*. Cambridge University Press.
- Richards, J. F. (2021). *Babür Türk İmparatorluğu*. (Y. Tekin, Çev.). Selenge Yayınları.
- Rothermund, D. (2021). *Hindistan tarihi: Orta Çağ'dan günümüze*. (N. Demir, Çev.). Runik Kitap Yayınları.
- Roux, J. P. (2008). *Büyük Moğolların tarihi: Babür*. Kabalıcı Yayınevi.
- Roux, J. P. (2013). *Türklerin tarihi: Pasifik'ten Akdeniz'e 2000 yıl*. (A. Kazancıgil & L. Arslan Özcan, Çev.). Kabalıcı Yayınevi.
- Stein, B. (2021). *Hindistan tarihi*. (M. Günay, Çev.). İnkılap Yayınevi.
- Şahin, H. H. (2020). *Hindistan'da Türk rönesansı: Ekber Şah ve Dini İlahisi*. Selenge Yayınları.
- Taşagıl, A. (1991). Bahadır Şah II. İçinde *İslam Ansiklopedisi* (Cilt 4, ss. 456). Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Truschke, A. (2017). *Aurangzeb: The life and legacy of India's most controversial king*. Stanford University Press.
- Yellice, M. (2021). *Hindistan*. Platanus Publishing.